

บทที่ ๕

สรุปผลการวิจัย อภิปราย และข้อเสนอแนะ

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

๑. เพื่อศึกษาสภาพการใช้เอกสารหลักสูตรและเอกสารประกอบหลักสูตร ของครูอาจารย์ ในโรงเรียนมัธยมศึกษา สังกัดกรมสามัญศึกษา กรุงเทพมหานคร
๒. เพื่อศึกษาสภาพปัญหาการใช้เอกสารหลักสูตรและ เอกสารประกอบหลักสูตร ของครูอาจารย์ ในโรงเรียนมัธยมศึกษา สังกัดกรมสามัญศึกษา กรุงเทพมหานคร

วิธีดำเนินการวิจัย

๑. กลุ่มตัวอย่างประชากรในการวิจัยครั้งนี้ คือ ครูอาจารย์ที่ปฏิบัติการสอน ในหมวดวิชา ภาษาต่างประเทศ วิทยาศาสตร์ สังคมศึกษา ภาษาไทย คณิตศาสตร์ พละนาฏศิลป์ ศิลปะศึกษา ภารงานและอาชีพ ในกลุ่มตัวอย่างประชากรโรงเรียน ๑๖ โรงเรียน กลุ่มตัวอย่างประชากรครูอาจารย์ในการวิจัยมี จำนวน ๓๘๖ คน
๒. เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย เป็นแบบสอบถาม ๑ ชุด ประกอบด้วย แบบสอบถามแบบเลือกตอบ แบบตรวจสอบรายการในตาราง และแบบสอบถามปลายเปิด เนื้อหาของแบบสอบถามแบ่งเป็น ๓ ตอน คือ
ตอนที่ ๑ เป็นข้อมูลส่วนตัวเกี่ยวกับสถานภาพของผู้ตอบแบบสอบถาม ลักษณะแบบสอบถามเป็นแบบ เลือกตอบและ เติมข้อความ
ตอนที่ ๒ เป็นข้อมูลเกี่ยวกับสภาพการใช้เอกสารหลักสูตรและ เอกสารประกอบหลักสูตร ในด้านปริมาณเอกสารที่มี ลักษณะการใช้ ความคิดเห็น ความต้องการ ในการให้บริการเอกสารไว้ให้เพียงพอ การเลือกใช้เอกสารในการปฏิบัติงาน ในการจัดการสอน การบริการและการส่งเสริม ประสิทธิภาพในการจัดทำและการใช้เอกสาร ลักษณะแบบสอบถามเป็นแบบเลือกตอบ แบบตรวจสอบรายการในตาราง และแบบปลายเปิด

ตอนที่ ๓ สภาพปัญหาการใช้เอกสารหลักสูตรและ เอกสารประกอบหลักสูตร ได้แก่ ปัญหาที่เกี่ยวข้อง และสาเหตุ ความคิดเห็น ข้อเสนอแนะและแนวทาง ลักษณะแบบสอบถามเป็นแบบเลือกตอบ และปลายเปิด

๓. การเก็บและรวบรวมข้อมูล ผู้วิจัยเก็บและรวบรวมข้อมูลด้วยตนเอง จากการแจกแบบสอบถาม ๓๘๖ ฉบับ ได้รับคืนมา ๓๕๙ ฉบับ คิดเป็นร้อยละ ๙๓.๐

๔. การวิเคราะห์ข้อมูล แบ่งการวิเคราะห์ข้อมูล ออกเป็น ๒ ตอน คือ

ตอนที่ ๑ เป็นข้อมูลทั่วไปเกี่ยวกับสถานภาพผู้ตอบแบบสอบถาม วิเคราะห์โดยใช้ค่าร้อยละ และเสนอเป็นตารางประกอบการบรรยาย

ตอนที่ ๒ เป็นข้อมูลเกี่ยวกับสภาพการใช้และสภาพปัญหาการใช้เอกสารหลักสูตรและ เอกสารประกอบหลักสูตร ซึ่งได้แบ่งการวิเคราะห์ออกเป็น ๓ ส่วน คือ

- สภาพการใช้เอกสารหลักสูตรและ เอกสารประกอบหลักสูตร ข้อมูลที่ได้จากแบบตรวจสอบรายการในตารางและแบบสอบถามแบบเลือกตอบและแบบปลายเปิด วิเคราะห์โดยใช้ค่าร้อยละ และเสนอเป็นตารางประกอบคำบรรยาย สำหรับข้อมูลที่ให้เลือกตอบโดยการเรียงลำดับ วิเคราะห์โดยความถี่และการให้น้ำหนักคะแนนเพื่อการจัดอันดับ เสนอผลการวิเคราะห์เป็นตารางประกอบคำบรรยาย

- ทดสอบความสัมพันธ์ระหว่าง ลักษณะการใช้เอกสารทุกรายการ กับข้อมูลส่วนตัวของผู้ตอบแบบสอบถาม ได้แก่ เพศ อายุ หน้าที่ วุฒิ ประสบการณ์ในการสอน ระดับชั้นที่สอน และหมวดวิชา วิเคราะห์โดยใช้ค่าไค-สแควร์ (Chi-Square) เสนอเป็นตารางประกอบคำบรรยาย

- สภาพปัญหาการใช้เอกสารหลักสูตรและ เอกสารประกอบหลักสูตร รวมทั้งข้อเสนอแนะของครูอาจารย์ ความต้องการและความคิดเห็น วิเคราะห์โดยใช้ค่าร้อยละ เสนอเป็นตาราง และคำบรรยาย

สรุปผลการวิจัย

การสรุปผลการวิจัยสอดคล้องกับการวิเคราะห์ข้อมูลโดยสรุปผลการวิจัยเป็น ๒ ตอน ดังนี้

ตอนที่ ๑ ผลการวิเคราะห์ข้อมูลส่วนตัว เพื่อทราบถึงสถานภาพของผู้ตอบแบบสอบถามสรุปได้ดังนี้

๑. สถานภาพจำแนกตามลักษณะ เพศ ผู้ตอบแบบสอบถามเป็นเพศชาย ร้อยละ ๒๐.๖ และเพศหญิง ร้อยละ ๗๙.๔

๒. สถานภาพจำแนกตามลักษณะ อายุ ผู้ตอบแบบสอบถามมีอายุระหว่าง ๓๑-๔๐ ปี มากที่สุด คือร้อยละ ๖๖.๓ อายุตั้งแต่ ๔๑ ปีขึ้นไป ร้อยละ ๒๕.๖ และอายุต่ำกว่า ๓๑ ปี ร้อยละ ๘.๑ สรุปได้ว่า ผู้ตอบแบบสอบถามส่วนใหญ่ มีอายุตั้งแต่ ๓๑ ปีขึ้นไป คิดรวมเป็น ร้อยละ ๙๑.๑

๓. สถานภาพจำแนกตาม วุฒิ ปรากฏว่าผู้ตอบแบบสอบถาม วุฒิปริญญาตรี ร้อยละ ๘๗.๕ สูงกว่าปริญญาตรี ร้อยละ ๙.๒ และวุฒิปริญญาตรีศึกษาระดับสูงหรือเทียบเท่า ร้อยละ ๒.๒

๔. สถานภาพจำแนกตาม ประสบการณ์ในการสอน ผู้ตอบแบบสอบถามมีประสบการณ์ในการสอน ๖-๑๐ ปี ร้อยละ ๕๓.๓ ๑๑-๑๕ ปี ร้อยละ ๓๑.๘ มีประสบการณ์มากกว่า ๑๕ ปี ร้อยละ ๓๐.๐ มีผู้ตอบแบบสอบถามที่มีประสบการณ์ในการสอน ๑-๕ ปี เพียงร้อยละ ๓.๔ สรุปข้อมูลที่ได้รับจากผู้มีประสบการณ์มากกว่า ๕ ปี ขึ้นไป สูงถึงร้อยละ ๙๖.๑

๕. สถานภาพจำแนกตาม หน้าที่ ผู้ตอบแบบสอบถามเป็นหัวหน้าหมวด ร้อยละ ๒๐.๖ เป็นผู้สอนในหมวดวิชา ร้อยละ ๗๙.๔

๖. สถานภาพจำแนกตาม ระดับชั้นที่สอน ผู้ตอบแบบสอบถาม สอนในระดับชั้นมัธยมศึกษาตอนต้น ร้อยละ ๓๐.๙ สอนในระดับชั้นมัธยมศึกษาตอนปลาย ร้อยละ ๓๙.๓ และสอนทั้งสองระดับ ร้อยละ ๒๙.๘

๗. สถานภาพจำแนกตาม หมวดวิชาที่สอน ผู้ตอบแบบสอบถาม สอนในหมวดวิชา ภาษาอังกฤษต่างประเทศ ร้อยละ ๒๐.๑ วิทยาศาสตร์ ร้อยละ ๑๔.๕ สังคมศึกษา ร้อยละ ๑๕.๐ ภาษาไทย ร้อยละ ๑๑.๔ คณิตศาสตร์ ร้อยละ ๑๒.๕ พละนาฏศิลป์ ร้อยละ ๗.๘ ศิลปศึกษา ร้อยละ ๕.๖ และการงานและอาชีพ ร้อยละ ๑๓.๑

ตอนที่ ๒ ผลการวิเคราะห์ข้อมูลเกี่ยวกับ สภาพการใช้เอกสารหลักสูตร เอกสารประกอบหลักสูตร และสภาพปัญหาการใช้เอกสารหลักสูตรและเอกสารประกอบหลักสูตร สรุปผลการวิจัย ได้ดังนี้

๒.๑ สภาพการใช้เอกสารหลักสูตรและเอกสารประกอบหลักสูตร จากผลการวิเคราะห์ ข้อมูลในตอนที ๒ ข้อ ๒.๑ สรุปผลการวิจัยในเรื่องต่อไปนี้ ปริมาณเอกสารที่มี ลักษณะการใช้ ความจำเป็นต่อการสอน ความคิดเห็นในเรื่องประโยชน์ของเอกสารต่อการสอน อันดับของ ประเภทเอกสารที่ครูอาจารย์ใช้มาก ความต้องการในการจัดบริการเอกสารไว้ให้เพียงพอ และ ความต้องการในการมีส่วนจัดทำเอกสารประกอบการเรียนการสอน

ปริมาณเอกสารที่มี คำตอบมากกว่าร้อยละ ๕๐ พบว่าปริมาณเอกสารที่มีเพียงพอ ได้แก่ หนังสือเรียน แผนการสอน โครงการสอน คู่มือครู คู่มือรายวิชา ประมาณร้อยละ ๓๐-๕๐ ตอบว่ามีเอกสารต่อไปนี้เพียงพอ คือ แบบฝึกหัด หลักสูตรแม่บท บันทึกรการสอน ระเบียบและคู่มือการประเมินผล และ คู่มือหลักสูตร

ลักษณะการใช้ คำตอบมากกว่าร้อยละ ๕๐ พบว่า ครูอาจารย์ใช้เอกสารต่อไปนี้ เป็นประจำคือ หนังสือเรียน แบบฝึกหัด คู่มือรายวิชา คู่มือครู แผนการสอน โครงการสอน ประมาณร้อยละ ๓๐-๕๐ ที่ตอบว่าใช้เป็นประจำคือ บันทึกรการสอน ระเบียบและคู่มือการประเมินผล คู่มือหลักสูตร หนังสือเสริมประสบการณ์ หลักสูตรแม่บท

ความจำเป็นต่อการสอน คำตอบมากกว่าร้อยละ ๕๐ พบว่า เอกสารที่จำเป็นต่อการสอนมาก ได้แก่ หนังสือเรียน แบบฝึกหัด แผนการสอน คู่มือครู คู่มือรายวิชา โครงการสอน ระเบียบและคู่มือการประเมินผล ประมาณร้อยละ ๓๐-๕๐ คิดว่าจำเป็นต่อการสอนมาก คือ คู่มือหลักสูตร หลักสูตรแม่บท หนังสือเสริมประสบการณ์ แนวการใช้หลักสูตร บันทึกรการสอน

ความคิดเห็นในเรื่องประโยชน์ของ เอกสารต่อการสอน คำตอบมากกว่าร้อยละ ๕๐ พบว่า เอกสารที่เป็นประโยชน์ต่อการสอนมาก ได้แก่ คู่มือครู แบบฝึกหัด คู่มือรายวิชา หนังสือเรียน หนังสือเสริมประสบการณ์ แผนการสอน โครงการสอน ประมาณร้อยละ ๓๐-๕๐ คิดว่าเอกสารที่เป็นประโยชน์มากคือ ระเบียบและคู่มือการประเมินผล และ คู่มือหลักสูตร

อันดับของประเภทเอกสารที่ครูอาจารย์ใช้มาก ๑๐ อันดับ ได้แก่ หนังสือเรียน คู่มือครู คู่มือรายวิชา แผนการสอน แบบฝึกหัด โครงการสอน คู่มือหลักสูตร หลักสูตรแม่บท หนังสือเสริมประสบการณ์ ระเบียบและคู่มือการประเมินผล

ความต้องการในการจัดบริการเอกสารไว้ให้เพียงพอ คำตอบมากกว่าร้อยละ ๕๐ ต้องการเอกสารต่อไปนี้ คู่มือครู คู่มือรายวิชา แบบฝึกหัด หนังสือเสริมประสบการณ์ หนังสือเรียน ระเบียบและคู่มือการประเมินผล ประมาณร้อยละ ๓๐-๕๐ ต้องการ แผนการสอน โครงการสอน คู่มือหลักสูตร แนวการใช้หลักสูตร หลักสูตรแม่บท บันทึกรการสอน คำชี้แจงหรือแนวปฏิบัติ

ความต้องการในการมีส่วนจัดทำเอกสารประกอบการเรียนการสอน ครูอาจารย์ ส่วนใหญ่ต้องการมีส่วนจัดทำเอกสารเพื่อช่วยให้การสอนได้ผลดียิ่งขึ้น มากกว่าร้อยละ ๕๐ ต้องการมีส่วนจัดทำ โครงการสอน แผนการสอน และ แบบฝึกหัด ประมาณร้อยละ ๓๐-๕๐ ต้องการมีส่วนจัดทำ คู่มือรายวิชา หนังสือเรียน คู่มือครู บันทึกการสอน และ ระเบียบและคู่มือ การประเมินผล

๒.๒ การทดสอบความสัมพันธ์ระหว่างข้อมูลทั่วไปเกี่ยวกับสถานภาพผู้ตอบแบบสอบถาม กับลักษณะการใช้เอกสารหลักสูตรและเอกสารประกอบหลักสูตร วิเคราะห์โดยใช้ ค่า ไค-สแควร์ ($\text{Chi} - \text{Square}, \chi^2$) พิจารณาค่าสถิติความเชื่อมั่นที่ระดับ ๐.๐๑ และ ๐.๐๕ สรุปผลการวิจัย ได้ดังนี้

จำแนกตามลักษณะ เพศ พบว่า ลักษณะการใช้ ใบบางระหว่าง เพศชาย และ เพศหญิง มีความแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ

จำแนกตามลักษณะ อายุ พบว่า ในกลุ่มที่มีอายุแตกต่างกันมีลักษณะการใช้ ระเบียบและคู่มือการประเมินผล แตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ

จำแนกตามลักษณะ หน้าที่ พบว่า ในกลุ่มหัวหน้าหมวดวิชากับผู้สอนในหมวดวิชา ใช้ บันทึกการสอน แตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ

จำแนกตามลักษณะ วุฒิ พบว่า ในกลุ่มผู้มียุติต่างกันมีลักษณะการใช้ คู่มือรายวิชา ใบบาง หนังสือเรียน คู่มือครู แตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ

จำแนกตามลักษณะ ประสบการณ์ในการสอน พบว่า ในกลุ่มที่มีประสบการณ์ในการ สอนแตกต่างกัน มีลักษณะการใช้ แนวการใช้หลักสูตร ระเบียบและคู่มือการประเมินผล โครงการสอน แผนการสอน คู่มือครู แตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ

จำแนกตามลักษณะ ระดับชั้นที่สอน พบว่า ในกลุ่มผู้สอนในระดับชั้นมัธยมต้นและ มัธยมปลาย มีลักษณะการใช้เอกสารไม่แตกต่างกัน

จำแนกตามลักษณะ หมวดวิชา พบว่า ในกลุ่มผู้สอนในหมวดวิชาที่ต่างกันมีลักษณะ การใช้ แนวการใช้หลักสูตร คู่มือรายวิชา โครงการสอน แผนการสอน บันทึกการสอน แบบฝึกหัด ใบบาง หนังสือเรียน คู่มือครู หนังสือเสริมประสบการณ์ คำชี้แจงหรือแนวปฏิบัติ แตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ

จะเห็นได้ว่า การทดสอบความสัมพันธ์ระหว่างลักษณะการใช้เอกสาร กับ สถานภาพผู้ตอบแบบสอบถามจำแนกตามลักษณะต่าง ๆ ปรากฏว่า ผู้สอนในระดับชั้นต่างกันมีลักษณะการใช้เอกสารไม่แตกต่างกัน แต่ผู้สอนในหมวดวิชาที่ต่างกันมีลักษณะการใช้ที่แตกต่างกันมากที่สุด

๒.๓ สภาพปัญหาการใช้เอกสารหลักสูตรและเอกสารประกอบหลักสูตร ได้แก่ สภาพการใช้ที่เกี่ยวข้องกับสภาพปัญหาการใช้เอกสาร ปัญหาและสาเหตุความคิดเห็น ความต้องการในการรับความช่วยเหลือและบริการ และ ข้อเสนอแนะ

ครูอาจารย์ส่วนใหญ่ได้แสดงความคิดเห็นเกี่ยวกับการศึกษาหลักสูตรว่า ปัจจุบันผู้สอนส่วนใหญ่ไม่ศึกษาหลักสูตรซึ่งมีสาเหตุในปัญหานี้หลายประการ และมีความคิดเห็นว่าการนำหลักสูตรไปใช้ในโรงเรียนระดับมัธยมศึกษาประสบความสำเร็จน้อยมาก

* จากการศึกษาเกี่ยวกับปัญหาและสาเหตุ ครูอาจารย์คิดว่าปัญหาและอุปสรรค อาจเนื่องมาจากการขาดการค้นคิดและวิเคราะห์หาแนวทางที่เหมาะสมในการนำหลักสูตรไปใช้ นักเรียนพัฒนาความรับผิดชอบของตนเองน้อยมาก เพราะยังไม่สามารถวัดประเมินผลการเรียนการสอนได้อย่างเหมาะสม ในโรงเรียนขาดบุคลากรที่มีความรู้และความชำนาญที่สามารถช่วยแก้ปัญหาในการจัดการเรียนการสอนตามเจตนารมณ์ของหลักสูตร ผู้เรียนและผู้ปกครองของผู้เรียน ยังคงมีค่านิยมในเรื่องการศึกษาต่อมากกว่าความมุ่งมั่นหาความรู้อย่างแท้จริง โรงเรียนขาดความพร้อมในเรื่องเอกสาร วัสดุ อุปกรณ์ และสถานที่ นอกจากนี้อาจมีสาเหตุมาจากตัวครูอาจารย์เอง ที่มีความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับหลักสูตรและการนำหลักสูตรไปใช้ไม่เพียงพอ ยังคงยึดมั่นในวิธีสอนแบบเดิม ขาดความกระตือรือร้นในการทำงานอันเนื่องมาจากลักษณะการปฏิบัติงานราชการ ขาดกำลังใจในการทำงาน เพราะไม่กระจำงชัดในเป้าหมายและทิศทางของหลักสูตรในปัจจุบัน

แนวทางในการแก้ปัญหา ครูอาจารย์มีความคิดเห็นว่าการได้รับการอบรมและเข้าร่วมประชุมเชิงปฏิบัติการจะเป็นวิธีที่ทำให้เกิดผลดีต่อการใช้หลักสูตร การเพิ่มพูนความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับหลักสูตรและการนำไปใช้ให้กระจำงชัดกว่าที่เป็นอยู่จะช่วยให้ทำงานได้ผลดียิ่งขึ้น ครูอาจารย์มีความต้องการเป็นอิสระในการปฏิบัติงาน ต้องการมีส่วนร่วมในการทำงานและรับผิดชอบเป็นคณะ ต้องการเพิ่มพูนความสามารถในเทคนิควิธีสอนเพื่อพัฒนาให้ผู้เรียน คิด เป็น ทำ เป็น และแก้ปัญหาได้ และมีครูอาจารย์จำนวนไม่มากนักที่คิดว่า การติดตามอ่านข่าวสารและบทความเกี่ยวกับการนำหลักสูตรไปใช้จะเกิดผลดีในการใช้หลักสูตร

ข้อเสนอแนะเกี่ยวกับการ เลือกจัดกิจกรรมที่สอดคล้องกับสภาพปัญหากิจกรรมที่ครู

อาจารย์เสนอแนะได้แก่

- ๑) การจัดสัมมนา เรื่อง ปัญหาและการแก้ปัญหาในการจัดการเรียนการสอนในแต่ละหมวดวิชาในระดับมัธยมศึกษา
- ๒) การจัดอบรมเรื่องเทคนิควิธีสอนแก่ครูอาจารย์ในระดับกลุ่มโรงเรียน
- ๓) การปรับปรุงระบบบริหารงานวิชาการในโรงเรียนและการจัดบริการต่าง ๆ ในโรงเรียนให้ดีขึ้น
- ๔) การปรับปรุงงานด้านเอกสารหลักสูตรและเอกสารประกอบหลักสูตรทั้งในด้านการผลิต เผยแพร่ และการจัดบริการและการส่งเสริม

อภิปรายและข้อเสนอแนะ

จากผลการวิจัยเกี่ยวกับการใช้เอกสารหลักสูตรและเอกสารประกอบหลักสูตรของครูอาจารย์ในโรงเรียนมัธยมศึกษา สังกัดกรมสามัญศึกษา กรุงเทพมหานคร นำมาอภิปรายผลและเสนอแนะดังต่อไปนี้

๑. สภาพการใช้เอกสารหลักสูตรและเอกสารประกอบหลักสูตรในปัจจุบัน

๑.๑ ประเภทเอกสารที่ครูอาจารย์ได้นำมาใช้มากและใช้เป็นประจำ ได้แก่ หนังสือเรียน คู่มือครู คู่มือรายวิชา แผนการสอน แบบฝึกหัด โครงการสอน คู่มือหลักสูตร (รายละเอียดในการสรุปข้อมูลพิจารณาได้จากภาคผนวก ฉ)

สภาพการใช้หนังสือเรียน ครูอาจารย์ใช้หนังสือเรียนประกอบการสอนมากเป็นอันดับ ๑ ใช้ประจำเป็นอันดับ ๑ และมีความคิดเห็นว่าหนังสือเรียน จำเป็นต่อการสอนมากเป็นอันดับ ๑ จากผลการวิจัยแสดงว่า ครูอาจารย์ในโรงเรียนมัธยมศึกษา กรุงเทพมหานคร ใช้หนังสือเรียนประกอบการเรียนการสอนมากกว่าใช้เอกสารประกอบการสอนประเภทอื่น ๆ และเมื่อพิจารณาลักษณะการใช้หนังสือเรียนของครูอาจารย์ในตารางที่ ๑๑ ปรากฏว่าส่วนใหญ่ได้ใช้หนังสือเรียนเป็นหลักและค้นคว้าเพิ่มเติมจากหนังสืออื่น ๆ มีครูอาจารย์ประมาณร้อยละ ๓๓ เท่านั้นที่ตอบว่า ใช้หนังสือเรียนเป็นส่วนหนึ่งของการจัดการเรียนการสอนเช่นเดียวกับการให้ความสำคัญในเรื่องจุดประสงค์การเรียนรู้ ผู้เรียนและสิ่งแวดล้อม เมื่อทดสอบลักษณะการใช้หนังสือเรียนกับสถานภาพผู้ตอบแบบสอบถามว่า ผู้ตอบแบบสอบถามที่มีคุณสมบัติแตกต่างกันจะมีลักษณะการใช้หนังสือเรียนแตกต่างกันหรือไม่ พบว่า ๑) ผู้ที่มีวุฒิต่างกันจะใช้หนังสือเรียนแตกต่างกัน โดยมีแนวโน้มผู้ที่มีวุฒิต่ำกว่าปริญญาตรี จะมีลักษณะการใช้หนังสือเรียนเป็นประจำมากกว่าผู้มี

วุฒิประกาศนียบัตรการศึกษาชั้นสูงและปริญญาตรี ๒) ผู้สอนในมหาวิทยาลัยที่ต่างกันจะใช้หนังสือเรียนแตกต่างกัน โดยมีแนวโน้มว่าลักษณะการใช้หนังสือเรียนของผู้สอนในมหาวิทยาลัยภาษาต่างประเทศจะใกล้เคียงกับการใช้ของผู้สอนในมหาวิทยาลัยภาษาไทย และลักษณะการใช้หนังสือเรียนของผู้สอนในมหาวิทยาลัยวิทยาศาสตร์ สังคมศึกษา และคณิตศาสตร์ มีแนวโน้มในการใช้หนังสือเรียนมากกว่าลักษณะการใช้ของผู้สอนในมหาวิทยาลัยอื่น ๆ

สภาพการใช้ คู่มือครู จากผลการวิจัยพบว่า ครูอาจารย์ใช้คู่มือครูมากเป็นอันดับ ๒ และมีความคิดเห็นว่าเป็นอันดับ ๑ และมีความต้องการให้จัดคู่มือครูไว้ให้เพียงพอเป็นอันดับ ๑ เช่นเดียวกัน และจากตารางที่ ๑๔ พบว่า ครูอาจารย์ร้อยละ ๓๓.๗ ต้องการมีส่วนร่วมจัดทำคู่มือครูเพื่อช่วยให้การสอนได้ผลดียิ่งขึ้น เมื่อทดสอบลักษณะการใช้คู่มือครูกับสถานภาพผู้ตอบแบบสอบถามว่า ผู้ตอบแบบสอบถามที่มีคุณสมบัติแตกต่างกันจะมีลักษณะการใช้คู่มือครูแตกต่างกันหรือไม่ พบว่า ๑) ผู้มีวุฒิต่างกันจะใช้คู่มือครูแตกต่างกัน โดยมีแนวโน้มว่า ผู้มีวุฒิสองปริญญาตรีมีแนวโน้มในการใช้คู่มือครูเป็นประจำมากกว่ากลุ่มอื่น ๆ ๒) ผู้มีประสบการณ์ในการสอนแตกต่างกันจะใช้คู่มือครูแตกต่างกัน โดยมีแนวโน้มว่า กลุ่มผู้มีประสบการณ์ในการสอนมากกว่า ๑๑ ปีขึ้นไปจะมีลักษณะการใช้คู่มือครูมากกว่ากลุ่มอื่น ๆ ๓) ผู้สอนในมหาวิทยาลัยที่ต่างกันจะมีลักษณะการใช้คู่มือครูแตกต่างกัน โดยมีแนวโน้มว่า ผู้สอนในมหาวิทยาลัยวิทยาศาสตร์มีลักษณะการใช้คู่มือครูมากกว่าผู้สอนในมหาวิทยาลัยอื่น ๆ

สภาพการใช้ คู่มือรายวิชา จากผลการวิจัยพบว่า ครูอาจารย์มีความคิดเห็นว่าเป็นอันดับ ๓ และมีความต้องการให้จัดคู่มือรายวิชาไว้ให้เพียงพอ โดยมีครูอาจารย์ร้อยละ ๖๖.๔ ที่แสดงความประสงค์ไว้ จัดอันดับได้เป็นอันดับ ๒ จากผลการวิเคราะห์ข้อมูลในตารางที่ ๑๒ สรุปลักษณะของคู่มือรายวิชาที่มีอยู่ในปัจจุบันได้ว่า คู่มือรายวิชาช่วยให้ครูอาจารย์เข้าใจขอบเขตและจุดมุ่งหมายรายวิชาได้ถูกต้อง และจากตารางที่ ๑๔ พบว่า ครูอาจารย์ร้อยละ ๔๑.๕ ต้องการมีส่วนร่วมจัดทำคู่มือรายวิชา เพื่อช่วยให้การสอนได้ผลดียิ่งขึ้น เมื่อทดสอบลักษณะการใช้คู่มือรายวิชากับสถานภาพผู้ตอบแบบสอบถามว่า ผู้ตอบแบบสอบถามที่มีคุณสมบัติแตกต่างกันจะใช้คู่มือรายวิชาแตกต่างกันหรือไม่ พบว่า ๑) ผู้มีวุฒิต่างกันจะใช้คู่มือรายวิชาแตกต่างกัน โดยมีแนวโน้มว่า ผู้มีวุฒิประกาศนียบัตรการศึกษาชั้นสูงจะมีลักษณะการใช้คู่มือรายวิชามากกว่าอื่น ๆ ๒) ผู้สอนในมหาวิทยาลัยที่ต่างกัน จะมีลักษณะการใช้คู่มือรายวิชาแตกต่างกัน โดยมีแนวโน้มว่า ผู้สอนในมหาวิทยาลัยวิทยาศาสตร์จะใช้คู่มือรายวิชามากกว่าผู้สอนในมหาวิทยาลัยอื่น ๆ

สภาพการใช้ แผนการสอน ครูอาจารย์ใช้แผนการสอนมากเป็นอันดับ ๔

จากผลการวิเคราะห์ข้อมูลในตารางที่ ๑๓ พบว่า สภาพการใช้แผนการสอนในโรงเรียนยังจัดทำ
ได้ไม่ดีเท่าที่ควร ครูอาจารย์ใช้แผนการสอนน้อย ส่วนใหญ่ใช้ประสบการณ์เฉพาะตัวมากกว่า ใน
บางครั้งการจัดทำแผนการสอนไม่ได้ร่วมกันวางแผนการสอนอย่างจริงจัง คือ ได้แบ่งเนื้อหาจาก
หนังสือเรียนและให้แต่ละคนไปเขียนแผนการสอนมารวบรวมไว้ และมีบางส่วนที่ไม่ได้ใช้แผนการ
สอนประกอบการจัดการสอนแต่ประการใด จากผลการวิเคราะห์ข้อมูลในตารางที่ ๑๕ เกี่ยวกับ
จุดมุ่งหมายในการจัดทำเอกสารประกอบการสอนของครูอาจารย์ พบว่า ส่วนใหญ่เป็นการปฏิบัติ
งานตามนโยบายและคำสั่งจากหน่วยงานที่เกี่ยวข้องและเป็นการจัดทำเพื่อให้สะดวกแก่การติดตาม
กำกับและเป็นหลักฐานเพื่อการตรวจสอบ และจากผลการวิเคราะห์ข้อมูลในตารางที่ ๑๔ ครู
อาจารย์ได้แสดงความคิดเห็นว่าต้องการมีส่วนร่วมจัดทำแผนการสอน เพื่อช่วยให้การจัดการเรียนได้
ผลดียิ่งขึ้น โดยมีครูอาจารย์ร้อยละ ๖๑.๓ ที่เชื่อว่าการมีส่วนร่วมจัดทำแผนการสอนจะช่วยให้การ
สอนดำเนินไปด้วยดี เมื่อทดสอบความสัมพันธ์ลักษณะการใช้แผนการสอนกับสถานภาพผู้ตอบแบบ
สอบถามว่า ผู้ตอบแบบสอบถามที่มีคุณสมบัติต่างกันจะมีลักษณะการใช้แผนการสอนแตกต่างกันหรือไม่
พบว่า ผู้สอนในหมวดวิชาที่ต่างกันจะมีลักษณะการใช้แผนการสอนแตกต่างกัน โดยมีแนวโน้มว่า
ผู้สอนในหมวดวิชาภาษาไทยจะมีลักษณะการใช้แผนการสอนเป็นประจำมากกว่าผู้สอนในหมวดวิชา
อื่น ๆ

สภาพการใช้ แบบฝึกหัด ครูอาจารย์ใช้แบบฝึกหัดประกอบการสอนมากเป็น
อันดับ ๕ และมีความคิดเห็นว่าเป็นแบบฝึกหัดมีความจำเป็นและเป็นประโยชน์ต่อการสอนมากเป็น
อันดับ ๒ ทั้งนี้คงเป็นเพราะแบบฝึกหัดที่จัดทำขึ้นนั้นเพื่อให้ผู้เรียนได้ฝึกปฏิบัติ เป็นการทบทวน
ความเข้าใจในบทเรียนที่ได้เรียนไปแล้ว และเป็นกิจกรรมการเรียนรู้ที่ผู้เรียนได้ฝึกฝนตนเอง
เพื่อให้เกิดทักษะในรายวิชานั้น ๆ ผลการวิเคราะห์ข้อมูลจากตารางที่ ๑๔ พบว่า ครูอาจารย์
ร้อยละ ๕๓.๘ ต้องการมีส่วนร่วมในการจัดทำแบบฝึกหัด เพราะช่วยให้การสอนได้ผลดียิ่งขึ้น เมื่อ
ทดสอบลักษณะการใช้แบบฝึกหัดกับสถานภาพผู้ตอบแบบสอบถามที่มีคุณสมบัติแตกต่างกันว่ามีลักษณะ
การใช้แบบฝึกหัดแตกต่างกันหรือไม่ พบว่า ผู้สอนในหมวดวิชาที่ต่างกันจะมีลักษณะการใช้แบบฝึกหัด
ประกอบการสอนที่แตกต่างกันโดยมีแนวโน้มว่า ผู้สอนในหมวดวิชาภาษาต่างประเทศ วิทยาศาสตร์
สังคมศึกษา ภาษาไทย คณิตศาสตร์ มีลักษณะการใช้แบบฝึกหัดมากกว่าผู้สอนในหมวดวิชา
พลานามัย ศิลปศึกษา การงานและอาชีพ

สภาพการใช้ โครงการสอน ครูอาจารย์ใช้โครงการสอนมากเป็นอันดับ ๖ จากผลการวิเคราะห์ข้อมูลในตารางที่ ๑๓ พบว่า สภาพการใช้โครงการสอนในโรงเรียนส่วนใหญ่ ใช้โครงการสอน เป็นเกณฑ์ในการกำหนดคาบเวลาและเนื้อหาซึ่งช่วยให้ผู้สอนได้ปฏิบัติไปในแนวเดียวกัน จากตารางที่ ๑๔ มีครูอาจารย์ร้อยละ ๖๔.๓ ที่ต้องการมีส่วนในการจัดทำโครงการสอนเพื่อช่วยให้การจัดการเรียนการสอนได้ผลดียิ่งขึ้น จากความต้องการของครูอาจารย์ดังกล่าว แสดงให้เห็นถึงความจำเป็นในการจัดทำโครงการสอน โครงการสอนในที่นี้คือ เอกสารที่จัดทำขึ้นเพื่อกำหนดขอบข่ายเนื้อหาและกิจกรรมการเรียนการสอนโดยสังเขปเป็นรายสัปดาห์ โดยมีจุดมุ่งหมายให้การปฏิบัติงานในโรงเรียนเป็นไปในแนวทางเดียวกัน ลักษณะของโครงการสอนจึงมิใช่เป็นการวิเคราะห์ในรายละเอียดแต่เป็นการวางแผนงานในการสอนโดยสังเขปเพื่อให้คณะครูอาจารย์ได้ยึดไว้เป็นแนวทางจัดการเรียนการสอน ซึ่งแตกต่างไปจากการจัดทำแผนการสอนที่เป็นเอกสารที่ครูอาจารย์ร่วมกันจัดทำเพื่อวิเคราะห์ขอบข่ายเนื้อหารายวิชา สรุปความคิดรวบยอดในเรื่องที่จะสอน กำหนดจุดประสงค์การเรียนรู้หรือจุดประสงค์เชิงพฤติกรรม เลือกลักษณะกิจกรรมการเรียนที่เหมาะสม เตรียมสื่อการเรียนและวิธีการสอน และคิดหาวิธีการประเมินผลที่สอดคล้องกับจุดประสงค์การเรียนรู้ เนื้อหาวิชา ผู้เรียน และระยะเวลาในการจัดการเรียนการสอน การจัดทำโครงการสอนเป็นการร่วมกันคิดโครงการสอนกำหนดไว้โดยสังเขป การทำแผนการสอนเป็นการวิเคราะห์ในรายละเอียด กำหนดและคิดค้นกิจกรรมการเรียนการสอนไว้หลาย ๆ วิธีเพื่อประโยชน์ในการเลือกใช้และเป็นประโยชน์แก่ผู้สอนโดยรวม

เมื่อทดสอบความสัมพันธ์ระหว่างลักษณะการใช้โครงการสอนกับสถานภาพ ผู้ตอบแบบสอบถามว่ามีลักษณะการใช้โครงการสอนแตกต่างกันหรือไม่ พบว่า ๑) ผู้มีประสบการณ์ในการสอนต่างกันมีลักษณะการใช้แตกต่างกันโดยมีแนวโน้มว่า ผู้มีประสบการณ์ในการสอนมากกว่า ๑๕ ปีขึ้นไปมีลักษณะการใช้โครงการสอนเป็นประจำมากกว่ากลุ่มอื่น ๆ ๒) ผู้สอนในหมวดวิชาที่ต่างกันมีลักษณะการใช้โครงการสอนแตกต่างกันโดยมีแนวโน้มว่า ผู้สอนในหมวดวิชาภาษาไทยและหมวดวิชาการงานและอาชีพมีลักษณะการใช้โครงการสอนมากกว่ากลุ่มอื่น ๆ

สภาพการใช้ คู่มือหลักสูตร เอกสารประกอบการจัดการเรียนการสอนที่ครูอาจารย์เลือกใช้มากเป็นอันดับสุดท้าย คือ คู่มือหลักสูตร ผลจากการวิเคราะห์ข้อมูลในตารางที่ ๓-๖ พบว่า ลักษณะการใช้และเลือกใช้ หลักสูตรแม่บท คู่มือหลักสูตร และ แนวการใช้หลักสูตร ครูอาจารย์จะเลือกใช้ คู่มือหลักสูตรมากกว่าหลักสูตรแม่บท และแนวการใช้หลักสูตร เมื่อทดสอบ

ความสัมพันธ์ลักษณะการใช้ คู่มือหลักสูตรกับสถานภาพผู้ตอบแบบสอบถามที่มีคุณสมบัติต่างกันว่ามีลักษณะการใช้แตกต่างกันหรือไม่ พบว่า ลักษณะการใช้คู่มือหลักสูตรไม่แตกต่างกัน และจากการพิจารณาลักษณะการใช้คู่มือหลักสูตรในตารางที่ ๑๔ พบว่า ครูอาจารย์ทุกหมวดวิชาใช้คู่มือหลักสูตรบ้างพอสมควร มากกว่าการใช้เป็นประจำ

จากเอกสารที่ครูอาจารย์เลือกใช้มากตั้งแต่อันดับ ๑-๗ นี้ อาจกล่าวได้ว่า ครูอาจารย์ได้พิจารณาถึงความสำคัญและความเป็นประโยชน์ของเอกสารต่อการจัดการเรียนการสอน และถ้าหากอันดับของลักษณะการใช้เอกสารดังกล่าวแตกต่างไปจากผลการวิจัยในครั้งนี้ คือ ครูอาจารย์ควรจะได้ใช้และมองเห็นความจำเป็นของ คู่มือหลักสูตร คู่มือรายวิชา โครงการสอน แผนการสอน หนังสือเรียน คู่มือครู และ แบบฝึกหัด โดยได้พิจารณาสาระของหลักสูตรจากการใช้เอกสารต่าง ๆ ดังกล่าวมาน้อยตามลำดับแล้ว ก็อาจกล่าวได้ว่าการใช้เอกสารหลักสูตรและเอกสารประกอบหลักสูตรของครูอาจารย์คงจะดำเนินไปในแนวทางที่จะเอื้อประโยชน์ในการจัดการเรียนการสอนได้ตามเจตนารมณ์ของหลักสูตรมากยิ่งขึ้น การเลือกใช้และเน้นความสำคัญของเนื้อหาวิชาในหนังสือเรียน คู่มือครู และ แบบฝึกหัด อาจเป็นสาเหตุหนึ่งที่ทำให้ครูอาจารย์ไม่สามารถยึดหยุ่นการสอนในเชิงผสมผสานและให้โอกาสแก่ผู้เรียนได้ฝึกปฏิบัติเรียนรู้ด้วยตนเองเท่าที่ควร อย่างไรก็ตามได้มีความพยายามในการเปลี่ยนแปลงบทบาทและพฤติกรรมในการสอนของครูอาจารย์ให้ดำเนินไปตามความมุ่งหมายของหลักสูตรตลอดมา ดังที่กรมสามัญศึกษาได้เผยแพร่แนวคิดในการอบรมผู้บริหารว่า ความเป็นจริงในโรงเรียนมัธยมศึกษาปัจจุบันนี้ ปรากฏว่าผู้บริหารงานวิชาการและผู้สอนมีความเชื่อมั่นในหนังสือเรียนที่โรงเรียนเลือกใช้มากเกินไป ยึดเอาเนื้อหาและแบบฝึกหัดในหนังสือเป็นหลักสูตรซึ่งไม่ถูกต้อง บทบาทและหน้าที่ของครูอาจารย์ที่ต้องปรับให้สอดคล้องกับความเปลี่ยนแปลงของหลักสูตรนั้น ผู้สอนต้องพิจารณาขอบข่ายของหลักสูตร เนื้อหาสาระ และประสบการณ์บางส่วนในหนังสือเรียน คู่มือครู และแบบฝึกหัดจำเป็นต้องปรับปรุงเพิ่มเติมให้เหมาะสมกับผู้เรียน (กรมสามัญศึกษา ๒๕๒๔ ก : ๕๕-๖๒๔) ปัญหาจากสภาพการใช้หนังสือเรียนดังที่เป็นอยู่นี้ ลุมิตร์ คุณานุกร ได้ให้ทัศนะว่า ผลเสียจากการที่ผู้สอนยึดหนังสือเรียนเป็นหลักคือผู้เรียนจะได้รับการศึกษาตามแนวแบบเรียนกำหนดแทนที่จะได้รับการศึกษาตามแนวความมุ่งหมายของหลักสูตร เมื่อเป็นเช่นนี้ทวนรอนต่าง ๆ ที่กระทรวงศึกษาธิการได้ใช้ไปในการสร้างหลักสูตรไม่ว่าจะเป็นทางด้านกำลังคนหรือกำลังทรัพยากรก็ตาม จึงเกิดการสูญเปล่าไม่ได้ผลคุ้มค่าเท่าที่ควร ด้วยเหตุนี้ บุคลากรที่มีส่วนเกี่ยวข้องในการผลิตเอกสารหลักสูตร

จึงควรได้รับการศึกษาและฝึกฝนอย่างถูกต้องเพื่อให้หลักสูตร เป็นหลักสูตร มิใช่หนังสือเรียนเป็นหลักสูตรดังที่ปรากฏอยู่ทุกวันนี้ (สมิทร คุณานุกร ๒๕๒๑ : ๑๓๑) การเผยแพร่แนวคิดให้ครูอาจารย์มีความรู้ความเข้าใจในการใช้หนังสือเรียนประกอบการจัดการเรียนการสอนให้ถูกต้องเหมาะสมมากขึ้น จึงเป็นงานเร่งด่วนที่นักพัฒนาหลักสูตร ศึกษาพิเศษ ผู้บริหารโรงเรียน และหน่วยงานที่เกี่ยวข้องควรตระหนักถึงปัญหา และส่งเสริมให้ครูอาจารย์ได้พัฒนาความรู้ความสามารถในการนำหลักสูตรไปใช้และการสอนอย่างจริงจัง

ข้อเสนอแนะเกี่ยวกับการใช้หนังสือเรียนประกอบการสอน ครูอาจารย์ควรตระหนักอยู่เสมอว่า หนังสือเรียนเป็นเพียงสื่อการเรียนการสอนชนิดหนึ่ง ซึ่งนำมาพิจารณาประกอบการสอนและให้ผู้เรียนรู้จักใช้หนังสือเรียนเพื่อฝึกตนเองให้รู้จักศึกษาค้นคว้าจากหนังสือเรียนเท่านั้น หนังสือเรียนจึงไม่สามารถแทนเอกสารหลักสูตรได้ครบถ้วน ในเรื่องนี้ สารทิรตนบุรี ได้ให้ข้อคิดว่า การสอนของครูนั้น ต้องสอนคน มิใช่สอนหนังสือ หลักสูตรปัจจุบันยึดตัวผู้เรียนเป็นสำคัญ ต้องมุ่งสร้างเสริมและพัฒนาตัวผู้เรียนให้เจริญงอกงามในทุก ๆ ด้าน ประสิทธิภาพของการสอนคือ การฝึกให้ผู้เรียนเป็น นักคิด นักทำ และนักแก้ปัญหา มิใช่มุ่งสอนเพียงเพื่อให้จบเนื้อหาในหนังสือหรือตำราหรือคำอธิบายรายวิชาจากหลักสูตรเท่านั้น ครูอาจารย์จึงต้องเป็นนักจัดการให้ผู้เรียนได้เดินทางไปสู่เป้าหมายปลายทางของหลักสูตรได้อย่างสัมฤทธิ์ผล (สารทิรตนบุรี ๒๕๒๖ : ๒๐-๒๑) ดังนั้น ครูอาจารย์จึงควรมีความมั่นใจว่า ความรู้ ความสามารถ ประสบการณ์ และความชำนาญของตนเองจะมีประโยชน์ในการสอนเป็นอย่างมาก การสอนตามหนังสือเรียนเป็นงานที่ง่ายและสะดวกแต่อย่าลืมว่าผู้เรียนเองก็สามารถรู้ทุกสิ่งทุกอย่างที่เป็นความรู้ความจำที่ปรากฏอยู่ในหนังสือเช่นเดียวกัน เนื้อหาสาระสำหรับการสอนมีลักษณะต่าง ๆ กัน ดังที่ สัจจ อูทรานันท์ ได้แบ่งเนื้อหาสาระออกเป็น ๕ ประเภท คือ ข้อเท็จจริงและความรู้ ธรรมดา ความคิดรวบยอดและหลักการ การแก้ปัญหาและความคิดสร้างสรรค์ ความสามารถ และทักษะทางกาย และ เจตคติและค่านิยม (สัจจ อูทรานันท์ ๒๕๒๙ ก : ๗๑) ครูอาจารย์จึงต้องรู้จักนำเนื้อหาสาระในหนังสือมาพิจารณาประกอบการวางแผนการสอน และวางแผนให้ผู้เรียนรู้จักใช้หนังสือเรียนเป็นสื่อการเรียนประกอบการศึกษา เรียนรู้ด้วยตนเองและใช้ในชั้นเรียนได้อย่างถูกต้องเหมาะสม และข้อห้ามสำหรับการใช้หนังสือเรียนดังที่ ธีรชัชชัย ชัยจิรฉายากุล กล่าวไว้คือ ครูจะต้องไม่ใช้หนังสือเรียนสำหรับให้นักเรียนอ่านตามหรือให้นักเรียนอ่านทีละคนจนครบชั้น และครูอธิบายเพิ่มเติมเพียงเล็กน้อย (ธีรชัชชัย ชัยจิรฉายากุล ๒๕๒๗ : ๒๔๑)

ข้อเสนอแนะเกี่ยวกับการใช้ คู่มือหลักสูตร คู่มือรายวิชา และ คู่มือครู เอกสารประกอบหลักสูตรที่จัดทำขึ้นเพื่อประกอบการใช้หลักสูตรแม่บท คือ คู่มือหลักสูตร โดย กรมวิชาการ กระทรวงศึกษาธิการเป็นผู้จัดทำ จากการวิเคราะห์ข้อมูลในตารางที่ ๑๔ พบว่า มีครูอาจารย์เพียงร้อยละ ๒๔.๘ เท่านั้นที่แสดงความคิดเห็นว่าครูอาจารย์ควรมีส่วนจัดทำคู่มือหลักสูตร ซึ่งอาจสรุปได้ว่า ครูอาจารย์ส่วนใหญ่มีความคิดเห็นว่าเป็นงานที่กรมวิชาการเป็นผู้จัดทำจึงจะเกิดผลดีในการเรียนการสอน สำหรับคู่มือรายวิชาเป็นเอกสารที่ หมวดวิชา กลุ่ม โรงเรียน ศึกษาธิการเขต หน่วยศึกษานิเทศก์ กรมสามัญศึกษา และหรือ กรมวิชาการเป็นผู้จัดทำนั้น เป็นเอกสารที่จัดทำขึ้นเพื่อเป็นคู่มือการสอนรายวิชาต่าง ๆ ที่เสนอแนะวิธีการสอนอย่าง กว้าง ๆ และระบุจุดประสงค์เฉพาะรายวิชาไว้ ส่วนคู่มือครูนั้นเป็นเอกสารประกอบการเรียน การสอนเพื่อช่วยให้ผู้สอนได้ศึกษารายละเอียดและเนื้อหาสาระที่จะสอน คู่มือครูอาจใช้ประกอบ คู่กับหนังสือเรียนวิชานั้น ๆ หรือบางวิชาอาจใช้เฉพาะคู่มือครูในกรณีที่วิชานั้นไม่จำเป็นต้องมี หนังสือเรียน เช่น พลศึกษา ผู้จัดทำหรือผู้ควบคุมหรือผู้ประสานงานรับผิดชอบและพิจารณาเรื่อง คู่มือครู ได้แก่ ศูนย์พัฒนาหนังสือกรมวิชาการ จากการสำรวจความต้องการของครูอาจารย์ พบว่า ครูอาจารย์ร้อยละ ๔๑.๕ และร้อยละ ๓๓.๗ ต้องการมีส่วนร่วมจัดทำ คู่มือรายวิชา และ คู่มือครู ตามลำดับ ความต้องการในการจัดทำ คู่มือรายวิชา และ คู่มือครู ดังกล่าวสอดคล้อง กับแนวนโยบายของกรมสามัญศึกษา กระทรวงศึกษาธิการ ซึ่งได้ชี้แจงกับผู้บริหารว่า ถ้าสื่อการ เรียนการสอนเป็นหนังสือ กลุ่มโรงเรียนควรดำเนินการจัดทำและจัดหาคู่มือประกอบ (กรมสามัญศึกษา ๒๕๒๔ ก : ๖๖) จากความต้องการและแนวนโยบายที่ตรงกันนี้ กลุ่มโรงเรียน หรือศึกษาธิการเขต ควรมีโครงการส่งเสริมและสนับสนุนให้ครูอาจารย์ที่มีความรู้ความสามารถ และมีความสนใจได้เข้ามามีบทบาทจัดทำเอกสารดังกล่าว ประกอบการจัดการเรียนการสอนและ ควรจะได้ส่งเสริมการพิมพ์เผยแพร่และบริการให้ทั่วถึงอีกด้วย การให้โอกาสและการส่งเสริม บริการดังกล่าวจะช่วยให้การเปลี่ยนแปลงหลักสูตรประสบผลสำเร็จมากขึ้น ดังที่ โอลิวา (Oliva) กล่าวว่า การให้โอกาสแก่ผู้เกี่ยวข้องมีส่วนร่วมในกระบวนการพัฒนาหลักสูตรและเมื่อ ได้เวลาที่ผู้ปฏิบัติงานในระดับล่างตระหนักถึงความสำคัญของการเปลี่ยนแปลง และยอมรับว่าตนเองเป็นส่วนหนึ่งของการเปลี่ยนแปลงนั้น การเปลี่ยนแปลงต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นจะมีลักษณะการต่อเนื่องและยั่งยืน (Oliva 1982 : 36)

ข้อเสนอแนะเกี่ยวกับ การใช้และการจัดทำ โครงการสอน แผนการสอน และ แบบฝึกหัด จากผลการวิจัยประเภทเอกสารที่ครูอาจารย์เลือกใช้มากที่สุดเป็นอันดับ ๔ ได้แก่ แผนการสอน อันดับ ๕ ได้แก่ แบบฝึกหัด และ อันดับ ๖ ได้แก่ โครงการสอน และครูอาจารย์มากกว่าร้อยละ ๕๐ ได้แสดงความประสงค์ว่าต้องการมีส่วนร่วมในการจัดทำ โครงการสอน แผนการสอน และ แบบฝึกหัด เมื่อพิจารณาเอกสารประกอบหลักสูตรทั้ง ๓ รายการดังกล่าว พบว่า เป็นเอกสารประกอบหลักสูตรที่มีความสำคัญในขั้นตอนการแปลความมุ่งหมาย เนื้อหาสาระของหลักสูตรเป็นแนวปฏิบัติ การที่ครูอาจารย์แสดงความต้องการและความคิดเห็นในการมีส่วนร่วมจัดทำเอกสารประกอบหลักสูตรทั้ง ๓ รายการนี้ สอดคล้องกับความคิดเห็นที่ว่า ครูอาจารย์มีบทบาทสำคัญต่อการนำหลักสูตรไปใช้ในโรงเรียนเป็นอันดับ ๑ ครูอาจารย์จึงควรมีส่วนร่วมจัดทำและดำเนินการร่วมกันเพื่อช่วยกันวางแผนโครงการ คิดค้นวิธีวางแผนการสอน และช่วยกันจัดทำแบบฝึกหัด เพื่อใช้เป็นสื่อการเรียนให้นักเรียนได้ฝึกทักษะด้วยตนเอง สำหรับเอกสารที่ควรกล่าวถึงอีกรายการหนึ่ง คือ บันทึกรายการสอนนั้นเป็นเอกสารที่ควรจัดทำไว้ประกอบการจัดการเรียนการสอน เช่นเดียวกับแผนการสอน แต่ในการวิจัยครั้งนี้ได้จำกัดความว่า บันทึกรายการสอน เป็นเอกสารที่ผู้สอนจัดทำขึ้นเพื่อให้จัดการเรียนการสอน สอดคล้องกับสภาพผู้เรียนและสิ่งแวดล้อมให้มากขึ้นหลังจากที่ผู้สอนได้ศึกษาแผนการสอนและเอกสารต่าง ๆ ตลอดจนได้พิจารณาถึงองค์ประกอบอื่น ๆ จากคำจำกัดความของบันทึกรายการสอนนี้ ผู้ตอบแบบสอบถามอาจสรุปได้ว่า บันทึกรายการสอนเป็นเอกสารที่ผู้สอนจัดทำและใช้เฉพาะตัว ดังนั้น เมื่อถามความคิดเห็นในเรื่องความต้องการมีส่วนร่วมในการจัดทำ จึงมีผู้แสดงความต้องการเพียงร้อยละ ๓๑.๖ เท่านั้น อย่างไรก็ตาม บันทึกรายการสอนน่าจะ เป็นเอกสารประกอบหลักสูตรที่จัดทำขึ้นหลังจากที่ได้ดำเนินการวางแผนการสอน แผนการสอนไว้เรียบร้อยแล้ว จุดเด่นของบันทึกรายการสอนน่าจะเป็นการบันทึกรายการสอนของผู้สอนบันทึกเพิ่มเติมหลังจากการสอน และบันทึกข้อควรปรับปรุงแก้ไขเพื่อนำไปใช้ในการวางแผนการสอน แผนการสอน และปรับปรุงการจัดการเรียนการสอนในโอกาสต่อไป

เมื่อพิจารณาถึงประโยชน์ของ โครงการสอน แผนการสอน และ แบบฝึกหัด ต่อการใช้ประกอบการจัดการเรียนการสอนแล้ว จะเห็นได้ว่ามีประโยชน์และลักษณะเด่นแตกต่างกัน โครงการสอนจะเป็นประโยชน์ต่อการบริหารงานวิชาการให้ดำเนินไปในแนวทางเดียวกัน แผนการสอนเป็นการแปลความหมายจากความมุ่งหมายของหลักสูตร ขอบเขตของเนื้อหาวิชามาขยายให้มีรายละเอียดมากขึ้น และอาจนำมาแบ่งเป็นตอนหรือเป็นหน่วยหรือเป็นเรื่อง ครูอาจารย์

อาจจะใช้แผนการสอนที่จัดทำไว้เรียบร้อยแล้วไปปรับ ขยาย เพิ่ม ลด ได้ตามความเหมาะสมกับสภาพท้องถิ่นหรืออาจจะให้บุคลากรในท้องถิ่นหรือครูอาจารย์เองช่วยจัดทำแผนการสอน ลักษณะการจัดทำแผนการสอนโดยทั่ว ๆ ไปจะประกอบด้วย เลขที่และชื่อแผนการสอน คาบเวลาที่ใช้สอน ความคิดรวบยอด เนื้อหาสาระที่จะสอน จุดประสงค์การเรียนรู้ กิจกรรมการเรียนรู้ สื่อการเรียน และ วิธีการสอนและการประเมินผล จากผลการวิจัยพบว่า ครูอาจารย์ในโรงเรียนมัธยมศึกษาสังกัดกรมสามัญศึกษา กรุงเทพมหานคร ยังจัดทำและใช้แผนการสอนได้ไม่ดีเท่าที่ควร ซึ่งอาจจะมีสาเหตุที่อาจเป็นไปได้สองประการ คือ ประการแรก ครูอาจารย์อาจจะไม่กระจำงัดในการจัดทำแผนการสอน และผู้นิเทศการศึกษาในโรงเรียนไม่สามารถช่วยให้ครูอาจารย์เข้าใจได้มากเท่าที่ควร ซึ่งอาจเนื่องมาจากครูอาจารย์มีภาระกิจมาก มีเวลาจำกัด หรืออาจเป็นเพราะการทำ ความเข้าใจในเรื่องการวางแผนการสอนเป็นเรื่องที่ยาก ต้องอาศัยผู้รู้และผู้เชี่ยวชาญมาฝึก และให้การอบรม เพราะโดยสภาพความเคยชินและประสบการณ์ของครูอาจารย์ในปัจจุบัน ส่วนใหญ่ได้รับการศึกษาจากหลักสูตรที่เน้นความรู้ความจำมาตลอด แต่ในแผนการสอนนั้น ครูอาจารย์จำเป็นต้องสรุปความคิดรวบยอดในเรื่องที่จะสอนออกมาให้เด่นชัด ซึ่งเป็นขั้นตอนที่ลำบากยุ่งยาก การสรุปความคิดรวบยอดนั้นเป็นการวิเคราะห์และสรุปพฤติกรรมขั้นสุดท้ายที่ต้องการให้เกิดขึ้นแก่ผู้เรียน เป็นพฤติกรรมขั้นสูงกว่าความรู้ ความจำ ซึ่งถ้าหากผู้เรียนมีความคิดรวบยอดเกี่ยวกับเรื่องหนึ่งเรื่องใดดีแล้วจะมีความเข้าใจในเรื่องเหล่านั้นได้แจ่มแจ้งทุกแง่ทุกมุมสามารถนำไปใช้เป็นประโยชน์ได้ จากข้อสังเกตประการแรกกล่าวสรุปได้ว่า สาเหตุของปัญหาการใช้แผนการสอน อาจเนื่องมาจากครูอาจารย์อาจมีความรู้ความเข้าใจในเรื่องการจัดทำแผนการสอนไม่กระจำงัดเท่าที่ควร ประการที่สอง ครูอาจารย์อาจมีความรู้ความเข้าใจและสามารถจัดทำแผนการสอนเป็นอย่างดี แต่การจัดทำแผนการสอนต้องใช้เวลาในการวิเคราะห์หาแนวทาง ต้องเกี่ยวข้องกับสัมพันธกับบุคคลซึ่งสอนในรายวิชาเดียวกับตน ต้องบังคับและควบคุมการสอนให้ดำเนินไปตามแผนการสอนที่วางไว้ ครูอาจารย์อาจขาดแรงจูงใจ ทั้ง ๆ ที่ยอมรับในความสำคัญ ความจำเป็น และประโยชน์ของการจัดทำแผนการสอนก็อาจจะไม่นำไปปฏิบัติ และถ้าหากปัญหาในการจัดทำและใช้แผนการสอนมีสาเหตุประการหลังนี้ ผู้บริหารโรงเรียนควรมีบทบาทในการปรับปรุงและพัฒนากระบวนการนำหลักสูตรไปใช้ในโรงเรียนเป็นอย่างยิ่ง ดังเช่นที่ สวัสดิ์ จงกล ได้แสดงความ คิดเห็นไว้ว่า ผู้บริหารโรงเรียนควรมีบทบาททางให้ครูอาจารย์ได้ประชุมปรึกษาหารือและร่วมมือกันจัดทำแผนการสอน สื่อการเรียน อุปกรณ์การสอน เครื่องมือทดสอบวัดผล การประเมินผล

การเรียนการสอน การสร้างแรงจูงใจและเสริมสร้างขวัญกำลังใจแก่ครูอาจารย์ที่ตั้งใจทำงาน และคิดค้นหาแนวทางในการใช้หลักสูตร มีแรงจูงใจในการทำงานและพัฒนางานให้มากยิ่งขึ้น ส่งเสริมและบริการจัดหาวิทยากรช่วยให้ผู้สอนใช้หลักสูตรอย่างมีประสิทธิภาพ ปรึกษาหารือและจัดหาเครื่องมือและวัสดุสิ้นเปลืองมาให้ครูอาจารย์เตรียมและใช้อุปกรณ์การเรียนการสอน สนับสนุนการจัดกิจกรรมการเรียนการสอนในชั้นเรียน ส่งเสริมการจัดกิจกรรมนักเรียนกิจกรรมโรงเรียน ซึ่งสอดคล้องกับหลักสูตรใหม่ (สวัสดี จงกล ๒๕๒๖ : ๒) แม้ครูอาจารย์จะมีบทบาทและมีความสำคัญต่อความสำเร็จหรือล้มเหลวในการใช้หลักสูตรก็ตาม บุคคลที่จะมีส่วนส่งเสริมครูอาจารย์ได้มากที่สุดโรงเรียนคือผู้บริหาร ซึ่งกรมสามัญศึกษาได้สรุปบทบาทของผู้บริหารเกี่ยวกับการจัดการเรียนการสอนไว้ว่า ผู้บริหารเป็นผู้วางนโยบาย วัตถุประสงค์ และแผนงานการบริหารงานวิชาการ ให้ชัดเจน รอบคอบ สอดคล้องกับนโยบายของรัฐ และสามารถปฏิบัติได้ตามแผนการศึกษาชาติ เป็นผู้นำองค์การให้บุคลากรเกิดความรับผิดชอบต่อการเรียนการสอนอย่างเต็มที่ จัดให้มีการสื่อสารและการประสานงานที่ดี สนองความต้องการของท้องถิ่นและรู้จักใช้ทรัพยากรในท้องถิ่น มีการติดตามควบคุมอย่างเหมาะสม และจัดงบประมาณตามความจำเป็น (กรมสามัญศึกษา ๒๕๒๔ ก : ๕๕-๕๖)

แผนการสอน เป็นเอกสารประกอบหลักสูตรที่สำคัญและจำเป็นต่อการจัดการสอนของครูอาจารย์ เพื่อให้ผู้เรียนได้มีประสบการณ์การเรียนรู้และได้มีส่วนในการจัดกิจกรรมการเรียน โดยมีจุดประสงค์การเรียนรู้หรือจุดประสงค์เชิงพฤติกรรมเป็นเป้าหมาย ถ้าหากคณะครูอาจารย์ได้จัดทำและใช้แผนการสอนประกอบการจัดการเรียนการสอนได้เป็นอย่างดีแล้ว การดำเนินการเรียนการสอนย่อมเป็นไปในทิศทางดังเจตนารมณ์ของหลักสูตร และแผนการสอนจะเป็นเครื่องมือที่ช่วยให้ครูอาจารย์จัดหาและเตรียมแบบฝึกหัด เสริมให้ผู้เรียนมีโอกาสฝึกทักษะของตนเองได้มากขึ้น ลักษณะการวางแผนการสอนเป็นการเริ่มทำงานอย่างมีแผนงาน มีระบบ และมีเวลา ให้ผู้วางแผนการสอนได้คำนึงถึงองค์ประกอบต่าง ๆ ที่สัมพันธ์เกี่ยวข้องตั้งแต่ การเตรียมเนื้อหา บทเรียน ตลอดจนการประเมินผล

นอกจากการจัดทำ โครงการสอน แผนการสอน แบบฝึกหัด ไว้เป็นเอกสารที่จำเป็นมากต่อการจัดการเรียนการสอนแล้ว ยังเป็นความประสงค์ของครูอาจารย์เองที่ต้องการมีส่วนจัดทำอีกด้วย ผู้วิจัยจึงเสนอแนะให้โรงเรียนและกลุ่มโรงเรียนจัดโครงการส่งเสริมให้ครูอาจารย์จัดทำ โครงการสอน แผนการสอน และ แบบฝึกหัด สำหรับการสอนซ่อมเสริม ซึ่งจะช่วยให้การจัดการสอนของครูอาจารย์ดำเนินไปอย่างมีระบบระเบียบมากขึ้น และเป็นการวางแผน

ปฏิบัติงานที่จะเกิดผลดีในระยะยาว ทั้งยังเป็นการส่งเสริมให้ครูอาจารย์เพิ่มพูนความรู้ความเข้าใจในเรื่องการประเมินผลในส่วนที่ต้องปรับปรุงและพัฒนาตัวผู้เรียนมากขึ้น เพราะในปัจจุบันครูอาจารย์ส่วนใหญ่มีที่จะประเมินผลเพื่อสรุปผลรวมและตัดสินการได้หรือตกมากกว่าการให้โอกาสผู้เรียนได้พัฒนาความรู้ความสามารถของตนเองอย่างเต็มที่ ดังที่ สมหวัง พิธิยานุวัฒน์ สรุปไว้ว่า ครูอาจารย์ส่วนใหญ่ไม่เข้าใจระเบียบ ไม่สามารถใช้การประเมินผลเป็นส่วนหนึ่งของการสอน ยังเน้นการประเมินผลรวมสรุป ไม่เห็นความสำคัญของการประเมินความก้าวหน้า

(สมหวัง พิธิยานุวัฒน์ ๒๕๒๔ : ๑๑)

สำหรับการจัดทำ แบบฝึกหัด ส่วนใหญ่จัดทำตามเนื้อหาสาระของหนังสือเรียน และหนังสือเสริมประสบการณ์ที่มีเนื้อหาตรงกับหนังสือเรียน การจัดทำแบบฝึกหัดจะเป็นงานที่ครูอาจารย์ได้จัดและเตรียมไว้ประกอบการสอนอยู่เสมอ แต่ในลักษณะการใช้แบบฝึกหัดนั้น ไม่ปรากฏข้อมูลว่าสภาพการใช้แบบฝึกหัดของครูอาจารย์ในโรงเรียนมัธยมศึกษาเป็นอย่างไร ข้อเสนอแนะเกี่ยวกับการใช้แบบฝึกหัด ดังที่ ธวัชชัย ชัยจิรฉายากุล ได้รวบรวมไว้เกี่ยวกับข้อควรคำนึงในการใช้แบบฝึกหัดไว้ว่า ควรให้ผู้เรียนทำแบบฝึกหัดทันทีหลังการสอนจบบทเรียน ควรให้ปริมาณพอสมควรและเหมาะสมกับความสามารถของผู้เรียน ควรร่วมมือกับผู้ปกครองในการเอาใจใส่ดูแลการทำการบ้านของผู้เรียน และต้องแน่ใจว่าผู้เรียนเข้าใจคำสั่งในงานที่ได้รับมอบหมาย และผู้เรียนควรเข้าใจจุดมุ่งหมายและประโยชน์ของการทำการบ้าน ข้อควรระมัดระวังในการให้ทำแบบฝึกหัด คือ ไม่ควรให้ทำแบบฝึกหัดเป็นการบ้านทุกวัน ควรคำนึงถึงสภาวะทางบ้านของผู้เรียน ด้วยว่าเข้อำนวยแก่ผู้เรียนเพียงใด ไม่ควรให้การบ้านเป็นการลงโทษ และไม่ควรให้แบบฝึกหัดที่ยุ่งยากซับซ้อนไปทำเป็นการบ้าน (ธวัชชัย ชัยจิรฉายากุล ๒๕๒๗ : ๒๔๔)

นักวิชาการ นักพัฒนาหลักสูตร ศึกษานิเทศก์ ผู้บริหารโรงเรียน และผู้รับผิดชอบในหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง ควรจะได้ร่วมมือกันส่งเสริมและพัฒนาให้บุคลากรผู้ใช้หลักสูตรมีความรู้ความสามารถในการใช้หลักสูตรให้มากขึ้น และควรที่จะสืบค้นและรวบรวมข้อมูลเกี่ยวกับสภาพการใช้ การจัดทำ การติดตามและประเมินผล ในการใช้เอกสารหลักสูตรและเอกสารประกอบหลักสูตรที่ครูอาจารย์ได้ใช้ประกอบการเรียนการสอนในปัจจุบัน เพราะอาจจะเป็นไปได้ว่า ความคิดรวบยอดและความเคยชินที่ครูอาจารย์มีและได้ปฏิบัติอยู่ในปัจจุบัน อาจจะเป็นอุปสรรคขัดขวางที่ทำให้การใช้หลักสูตรซึ่งเป็นหลักสูตรได้จัดทำและเปลี่ยนแปลงในจุดมุ่งหมายและหลักการไว้อย่างดีแล้ว ประสพผลอันไม่พึงประสงค์ก็เป็นได้

๑.๒ ประเภทเอกสารที่ครูอาจารย์คิดว่าเป็นประโยชน์และจำเป็นต่อการสอนมี ๔ รายการ คือ หนังสือเรียน แบบฝึกหัด แผนการสอน คู่มือครู คู่มือรายวิชา โครงการสอน ระเบียบและคู่มือการประเมินผล และ หนังสือเสริมประสบการณ์ (รายละเอียดในการสรุปข้อมูลพิจารณาได้จาก ภาคผนวก ฉ) และจากการพิจารณาถึงความต้องการในการให้จัดบริการเอกสารประเภทต่าง ๆ ไว้ให้เพียงพอประกอบด้วยปริมาณเอกสารที่มีในปัจจุบัน ผู้วิจัยสรุปข้อเสนอแนะเพื่อให้มีการจัดทำและจัดบริการเอกสารประเภทต่าง ๆ ดังนี้

๑.๒.๑ ประเภทเอกสารที่กรมวิชาการควรส่งเสริมในการจัดทำและเผยแพร่ให้มากขึ้น คือ แนวการใช้หลักสูตร หนังสือเสริมประสบการณ์ และ คู่มือหลักสูตร

๑.๒.๒ ประเภทเอกสารที่ กรมวิชาการ กรมสามัญศึกษา กลุ่มโรงเรียน และโรงเรียน ควรส่งเสริมในการจัดทำและเผยแพร่ให้มากขึ้น คือ ระเบียบและคู่มือการประเมินผล คู่มือรายวิชา และ คู่มือครู

๑.๒.๓ ประเภทเอกสารที่ โรงเรียน และ กลุ่มโรงเรียน ควรส่งเสริมให้มีการจัดทำมากขึ้นและมีโครงการส่งเสริมปรับปรุงอย่างต่อเนื่อง คือ โครงการสอน แผนการสอน แบบฝึกหัด ซึ่งอาจจะรวมถึงลักษณะการจัดทำและการใช้บันทึกการสอนให้เกิดประโยชน์สูงสุดด้วย

๒. ปัญหาและสาเหตุที่เกี่ยวข้องกับสภาพการใช้เอกสารหลักสูตรและเอกสารประกอบหลักสูตร การจัดบริการเกี่ยวกับเอกสารหลักสูตรและเอกสารประกอบหลักสูตรในโรงเรียนมัธยมศึกษา สังกัดกรมสามัญศึกษา กรุงเทพมหานคร ส่วนใหญ่จัดไว้ในห้องสมุดให้ครูอาจารย์ยืมใช้และจัดไว้ในห้องหมวดวิชา ปัญหาและสาเหตุที่เกี่ยวข้องจะเป็นปัญหาลักษณะการใช้มากกว่าลักษณะปริมาณเอกสารที่มี จากผลการศึกษาค้นคว้าความคิดเห็น ครูอาจารย์มีความเห็นว่าปัจจุบันผู้สอนส่วนใหญ่ไม่ศึกษาหลักสูตรมากนัก ยังคงยึดวิธีการสอนแบบเดิม และใช้สื่อการเรียน เช่น หนังสือเรียน แบบฝึกหัด มากกว่าใช้ แผนการสอน เป็นหลักในการจัดการเรียนการสอน ความเกี่ยวข้องสัมพันธ์เพื่อมุ่งหวังให้การเปลี่ยนแปลงหลักสูตรประสบความสำเร็จดังพึงประสงค์นั้น นอกจากจะปรับปรุงโครงสร้างในการดำเนินงานและปรับปรุง เอกสารที่เกี่ยวข้องกับหลักสูตรแล้ว บุคคลมีความสำคัญเป็นอย่างยิ่งต่อการปรับปรุงเปลี่ยนแปลง จากการศึกษาและทบทวนเพื่อพิจารณาสาเหตุเกี่ยวกับปัญหาต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องกับการศึกษาหลักสูตรและสภาพการใช้เอกสารประกอบการเรียนการสอนของครูอาจารย์จะพบความจริงว่า หน่วยงานต่าง ๆ เกี่ยวกับการจัดการศึกษาขาดความร่วมมือในการเตรียมการดังที่ จูไร สียากาศ และ ลาวัลย์ ฉนองจันทร์ ได้กล่าวถึงปัญหาของครูอาจารย์ว่า

ครูอาจารย์เคยชินและทำงานตามแนวหลักสูตรพุทธศักราช ๒๕๐๓ มาเป็นเวลาร่วม ๒๐ ปี ก่อนการเปลี่ยนแปลงมาใช้หลักสูตรมัธยมศึกษาตอนต้น พุทธศักราช ๒๕๒๑ ซึ่งเป็นหลักสูตรใหม่นี้เป็นหลักสูตรอีกแบบหนึ่ง มีโครงสร้างภาคปฏิบัติ และลดเนื้อหาทางวิชาการซึ่งสามารถยืดหยุ่นได้ แต่กระทรวงศึกษาธิการไม่ได้เตรียมการ ไม่ได้คำนึงถึงครูผู้ปฏิบัติว่าจะสามารถทำได้หรือไม่ การจัดอุปกรณ์การเรียนการสอนตามหลักสูตรใหม่มีไม่เพียงพอแก่ความจำเป็น ครูอาจารย์ไม่เข้าใจการดำเนินการ แม้แต่คู่มือครูในช่วงของการเริ่มเปลี่ยนแปลงก็จัดทำไม่ได้ทันการ และเมื่อมีความจำเป็นในการพัฒนาบุคลากรโดยเฉพาะการอบรมครูเพื่อเปลี่ยนพฤติกรรมให้เป็นไปตามแนวทางของหลักสูตรใหม่ที่ผ่านมา มีข้อจำกัดเรื่องงบประมาณ การจัดอบรมจึงทำได้ไม่เต็มที่ ต้องใช้วิธีอบรมผ่านเขตและจังหวัด เพื่อถ่ายทอดให้กับครูในโรงเรียนอีกต่อหนึ่ง ทำให้ได้รับผลน้อย ครูส่วนใหญ่ยังมีพฤติกรรมการสอนและความรู้ความสามารถไม่แตกต่างไปจากเดิมมากนัก ในขณะเดียวกันได้มีการเริ่มใช้วิธีการนิเทศการศึกษาในโรงเรียน ปรากฏว่ายังไม่มีประสิทธิภาพเท่าที่ควร เพราะผู้บริหารส่วนใหญ่ขาดความรู้และไม่เห็นความสำคัญของการนิเทศภายในโรงเรียน การนิเทศของหน่วยศึกษานิเทศก์ ปัจจุบันมีลักษณะการนิเทศทั่ว ๆ ไปไม่สามารถเจาะลึกได้ เนื่องจากมีกำลังงบประมาณและกำลังคนจำกัด (จุไร สียากาศ และ ลาวลย์ ถนองจันทร์ ๒๕๒๙ : ๓๓-๔๒)

จากการศึกษาความต้องการของครูอาจารย์พบว่า ปัจจุบันครูอาจารย์ในโรงเรียนมัธยมศึกษา สังกัดกรมสามัญศึกษา กรุงเทพมหานคร มีความต้องการในการเพิ่มพูนความรู้และประสบการณ์เกี่ยวกับหลักสูตรและการนำหลักสูตรไปใช้ โดยต้องการเข้ารับการฝึกอบรมและเข้าร่วมประชุมเชิงปฏิบัติการ มีครูอาจารย์จำนวนไม่มากนักที่แสดงความคิดเห็นว่าการติดตามอ่านข่าวสารและบทความเกี่ยวกับการนำหลักสูตรไปใช้จะช่วยให้การนำหลักสูตรไปใช้ในโรงเรียนเกิดผลดียิ่งขึ้น ทั้งนี้อาจเป็นดังที่ ดอล (Doll) ได้กล่าวไว้ว่า การสื่อสารเกี่ยวกับหลักสูตรหรือการถ่ายทอดข้อเท็จจริง ความคิด ค่านิยม ความรู้สึก เจตคติจากบุคคลหนึ่งหรือคนกลุ่มหนึ่งไปยังอีกกลุ่มหนึ่งมีความสลับซับซ้อนมาก (Doll 1971 : 294) ครูอาจารย์จึงมีความต้องการเข้ารับการอบรมและมีความเชื่อว่าการอบรมและฝึกปฏิบัติจะช่วยให้มีความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับหลักสูตรเกิดผลดีกว่าการศึกษาหาความรู้โดยการอ่านข่าวสารและบทความ

จากการที่ครูอาจารย์จัดอันดับให้ตนเอง เป็นบุคคลซึ่งมีบทบาทที่สำคัญที่สุดต่อการนำหลักสูตรไปใช้ในโรงเรียน ย่อมหมายความว่าครูอาจารย์ยอมรับในบทบาทและความสำคัญของตนเอง ดังนั้น หากการนำหลักสูตรไปใช้ประสบความสำเร็จหรือล้มเหลว ย่อมหมายถึงว่า

ครูอาจารย์เป็นส่วนหนึ่งที่สำคัญและต้องรับผิดชอบต่อผลที่ปรากฏขึ้น จากความคิดเห็นและการยอมรับในลักษณะนี้ อาจกล่าวได้ว่าเป็นพื้นฐานที่ดีที่จะกระตุ้นให้ครูอาจารย์เกิดการพัฒนา เรียนรู้ ต้องการการรับรู้และเปลี่ยนค่านิยมได้ในเวลาอันรวดเร็ว เพียงแต่ขอให้มีการสนับสนุนส่งเสริมอย่างถูกต้องตามหลักการ ให้โอกาสและเสริมแรง ดังที่ คอฟเฟ และ โกลด์เนอร์ (Coffey and Goldner) ได้กล่าวถึง การเปลี่ยนแปลงในตัวบุคคลว่า การเปลี่ยนแปลงในบุคคลจะต้องประกอบด้วย การเปลี่ยนแปลงสองชนิด คือ ในลักษณะแรก เป็นการเปลี่ยนแปลงเชิงพุทธิ ลักษณะของการเปลี่ยนแปลงจะเกิดจากที่บุคคลนั้นได้รับโอกาสพบเห็นโลกรอบ ๆ ตัวเขาอันเป็นผลให้เขารับรู้และเกิดความเข้าใจ ส่วนอีกลักษณะหนึ่งเป็นการเปลี่ยนแปลงด้านอารมณ์ของบุคคลนั้น ลักษณะการเปลี่ยนแปลงด้านอารมณ์จะมีผลทำให้เขารู้สึกถึงความสำคัญ เกิดแรงจูงใจให้กระทำและอาจกำหนดความนึกคิดเป็นเป้าหมายของการกระทำ ดังนั้น การเปลี่ยนแปลงจะเกิดขึ้นในบุคคลจึงต้องเปลี่ยนแปลงในเชิงพุทธิและจิตลักษณะไปพร้อม ๆ กัน (Coffey and Goldner 1957 : 454) บุคคลผู้มีหน้าที่ในการส่งเสริมและพัฒนาบุคลากรจึงควรตระหนักถึงจิตวิทยาในการเปลี่ยนแปลงที่จะเกิดขึ้นในบุคคล เพื่อที่จะค้นหาวิธีการที่เหมาะสม ส่งเสริมและสนับสนุนให้ครูอาจารย์มีความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับหลักสูตร มีแรงจูงใจและมีปณิธานในการทำงานการศึกษา เพื่อพัฒนาวิชาชีพตลอดไป

การใช้เอกสารหลักสูตรและ เอกสารประกอบหลักสูตรอย่างถูกต้องและเหมาะสมจะมีผลให้ครูอาจารย์รับรู้และ เข้าใจ เกี่ยวกับการเปลี่ยนแปลงและการนำหลักสูตรไปใช้ในโรงเรียนได้มากวิธีหนึ่ง อย่างไรก็ตาม การศึกษาหาความรู้จากการคิดการอ่านด้วยตนเองเกี่ยวกับหลักสูตรซึ่งมีลักษณะที่ซับซ้อนและ เกี่ยวพันกับความคิดความเข้าใจในเรื่องอื่น ๆ หลายประการ ลำพังครูอาจารย์อาจมีความคิดรวบยอดที่ไม่ถูกต้องและหลงทิศทางได้ ดังนั้น ผู้ที่มีหน้าที่เกี่ยวข้องทุกฝ่ายซึ่งรวมทั้งนักการศึกษาและนักวิจัยด้วย ควรได้ศึกษาหาสาเหตุและค้นคิดวิธีการปรับปรุงแก้ไขต่อไป เพื่อให้การพัฒนาหลักสูตรและการนำไปใช้เกิดผลดียิ่ง ๆ ขึ้น

ข้อเสนอแนะ

ผลจากการวิจัยในครั้งนี้มีประเด็นบางประเด็นที่ผู้มีหน้าที่เกี่ยวข้องกับการใช้หลักสูตรควรให้ความร่วมมือและดำเนินการต่อไปนี้

๑. ข้อเสนอแนะทั่วไป

๑.๑ ครูอาจารย์ เป็นบุคคลที่มีความสำคัญและมีบทบาทมากที่สุดในการใช้หลักสูตร ครูอาจารย์จึงควรปรับปรุงและพัฒนาตนเองให้ก้าวหน้าทันต่อการเปลี่ยนแปลงในสังคมมนุษย์ แม้การมีโอกาสเข้ารับการฝึกอบรมจะช่วยให้มีการพัฒนาเกิดขึ้นมากก็ตาม แต่ในสภาพการบริหารงานการศึกษาในสภาวะงบประมาณจำกัดนี้ หากครูอาจารย์ตั้งใจและมีความมุ่งมั่นในการศึกษาหาความรู้เพิ่มพูนประสบการณ์และพัฒนาตนเอง จะเป็นการช่วยให้วงการศึกษามีครูอาจารย์ที่เพิ่มพูนคุณภาพมากขึ้นโดยไม่ต้องอาศัยงบประมาณ การที่ผู้สอนมีความพยายามเพื่อพัฒนาตนเองให้เป็นบุคลากรที่มีประสิทธิภาพย่อมเป็นการทำความดีที่ช่วยเกื้อหนุนทั้งในส่วนตนและส่วนรวม

๑.๒ ผู้บริหาร เป็นผู้นำและส่งเสริมให้บุคลากรเกิดความรับผิดชอบต่อการจัดการเรียนการสอนอย่างเต็มที่ เป็นผู้มีอำนาจและหน้าที่ที่จะพิจารณาให้ดำเนินโครงการต่าง ๆ และสามารถติดตามควบคุมได้อย่างเหมาะสม ผู้บริหารจึงควรสนับสนุนให้การจัดการนิเทศการศึกษาภายในโรงเรียนดำเนินไปอย่างมีประสิทธิภาพ โดยมุ่งเน้นให้ครูอาจารย์เปลี่ยนแปลงไปในแนวทางที่ถูกต้องและมีพฤติกรรมการสอนที่เหมาะสมก่อให้เกิดประโยชน์สูงสุดแก่ผู้เรียน และเพื่อให้ผู้เรียนมีพฤติกรรมดังความมุ่งหมายของหลักสูตร จากการศึกษาในการวิจัยครั้งนี้พบว่า ครูอาจารย์ต้องการความเป็นอิสระในการปฏิบัติงาน มีความพอใจกับการบริหารงานแบบมีส่วนร่วม และมีความต้องการทำงานและรับผิดชอบ เป็นคณะ ผู้บริหารจึงไม่ควรปฏิเสธความต้องการของครูอาจารย์ที่มีความเชื่อมั่นในแนวทางการทำงานในวิถีทางของระบอบประชาธิปไตย

๑.๓ กรมสามัญศึกษา และ กรมวิชาการ ควรสนับสนุนและส่งเสริมให้กลุ่มโรงเรียนดำเนินการจัดทำเอกสารประกอบการเรียนการสอน และ ควรศึกษาริวิจัยและเผยแพร่ ความรู้ หลักการ และข้อควรปรับปรุงแก้ไขให้ครูอาจารย์ได้รับข้อมูลอย่างทั่วถึง การดำเนินการปรับปรุงและจัดทำเอกสารประกอบการจัดการเรียนการสอนควรดำเนินต่อไปอย่างต่อเนื่อง ควรนำผลจากการศึกษาและการวิจัยมาประกอบการปรับปรุงแก้ไขอย่างจริงจัง สำหรับ เอกสารที่ผู้วิจัย เสนอให้ กรมวิชาการและกรมสามัญศึกษาร่วมกันจัดทำและพิมพ์เผยแพร่โดยการปรับปรุง เนื้อหาสาระให้

ทันสมัยเหมาะสมกับสภาพการใช้หลักสูตรในปัจจุบัน คือ ระเบียบและคู่มือการประเมินผล และ
แนวทางการใช้หลักสูตร

๒. ข้อเสนอแนะเพื่อการวิจัยในอนาคต

๒.๑ ควรวิจัยในเรื่องการใช้เอกสารหลักสูตรและ เอกสารประกอบหลักสูตร เช่น
แนวทางการใช้หลักสูตร คู่มือหลักสูตร คู่มือรายวิชา โครงการสอน แผนการสอน หนังสือเรียน
คู่มือครู ระเบียบและคู่มือการประเมินผล และแบบฝึกหัด ทั้งในด้านการจัดทำและ เผยแพร่ ปริมาณ
เอกสารที่มี ลักษณะของเอกสาร ลักษณะการใช้ การติดตามและการประเมินผลการใช้ จำแนก
ตามหมวดวิชา

๒.๒ ควรวิจัยในเรื่องการใช้เอกสารหลักสูตรและ เอกสารประกอบหลักสูตรใน
โรงเรียนส่วนภูมิภาคทั้งที่สังกัดกรมสามัญศึกษาและสำนักงานการศึกษา เอกชน

๒.๓ ควรวิจัยสภาพการใช้เอกสารประกอบจัดการเรียนการสอนในระดับ
ประเทศเพื่อติดตามการนำหลักสูตรไปใช้ในโรงเรียน โดยเฉพาะการศึกษาที่เน้นขั้นตอนการแปล
ความมุ่งหมายของหลักสูตรไปสู่การสอนของครูอาจารย์ทุกหมวดวิชา

ศูนย์วิทยทรัพยากร
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย